

KAREL JAROMÍR ERBEN - KYTICE

LITERÁRNÍ TEORIE

Literární druh a žánr:

sbírka balad (poezie, lyricko-epická skladba)

Literární směr:

vydáno r. 1853; český romantismus

Slovní zásoba:

spisovný jazyk (zastaralý); tzv. baladická zkratka = zhuštěný a úsporný jazyk, často neslovesné věty bez spojek; citoslovce → dějový spád + dramatická; zvukomalba; nálehavost a mystičnost (pohádkové a kouzelné prvky); časté personifikace (připisování lidských vlastností neživým předmětům nebo věcem) nebo metafor

Rytmus, verš, rým:

RYM: sdružený a střídavý; VERŠ: přízvukový; RYTMUS: trochej

Motivy:

vztahy mezi matkou a dítětem; rozpor mezi jednáním hl. postavy a pradávou morální zkušeností lidstva (např. zapomenutí na lásku k dítěti, chamtivost, atd.) → za chybné chování vždy přichází trest

Vypravěč/lyrický subjekt:

autor - vnější nezávislý pozorovatel děje (-er forma) X časté střídání s přímou řečí (monologem) jednotlivých postav

Postavy:

většinou převažují ženy (např. matka, dcera nebo syn, apod.), dále některé pohádkové a nadpřirozené postavy (polednice, vodník, aj.)

Děj:

1. KYTICE: vstupní báseň; etymologická = vysvětluje název květiny mateřídouška; obsahuje přání, aby se sbírka líbila všem slovanským národům; 2. POKLAD: porušení základního vztahu matka-dcera kvůli penězům → nadčasovost; 3. SVATEBNÍ KOŠILE: motiv přílišného lpění na mrtvém; 4. POLEDNICE: porušení vztahu matka-dítě (v tomto případě malý zlobivý syn zlobí matku při vaření, ona v návalu zlosti volá polednici, která přijde a dítě usmrtí) → přísné potrestání → smrt dítěte; 5. ZLATÝ KOLOVRAT: pohádkové motivy (kouzelné předměty); dobro vítězí nad zlem; 6. ŠTĚDRÝ DEN: poučení - člověk nemá chtít znát svou budoucnost → porušení přirozenosti; 7. LILIE (dokončena dodatečně); 8. HOLOUBEK; 9. ZÁHOŘOVO LOŽE: Záhoř byl zločinec → musel se kát, aby mu bylo odpuštěno; 10. VODNÍK: dcera dvakrát chybovala (neposlechla matku a šla k jezeru; později ji již poslechla a do jezera se za vodníkem nevrátila, ale právě na úkor dítěte, které vodník za trest zabije) → trest → smrt dítěte; 11. VRBA: matka se vměšuje do manželství své dcery → dívka se přemění ve vrbu (totemistický prvek); 12. DČERINA KLETBA – porušení vztahu matka-dcera; 13. VĚŠTYNĚ

Kompozice:

sloky po 8 verších; předem promyšlené rozvržení celé sbírky - skládá se z 13 balad, které jsou zrcadlově uspořádány = zrcadlová kompozice (výstavba) - 7. balada je prostřední, ostatní jsou zrcadlově uspořádány podle podobnosti svých dějů (1. > 13., 2. > 12., 3. > 11., 4. > 10., 5. > 9., 6. > 8.)

Význam sdělení (hlavní myšlenky díla):

připomenutí pradávých morálních zásad; zodpovědnost za vlastní chyby → za chyby vždy přichází trest; připomínka lidové slovesnosti (starých lidových poví a zvyků); morální zákony lze překonat pouze pokáním, odpuštěním nebo láskou

LITERÁRNÍ HISTORIE - společensko-historické pozadí vzniku

Politická situace (mocenské konflikty, aj.):

Napoleon poražen v bitvě u Lipska (1813); bitva u Waterloo – prohra Napoleona → deportován na ostrov Svatá Helena (1815); probíhá Vídeňský kongres, který řeší dopady napoleonských válek (1815); revoluce ve většině evropských měst (1848); Všešlovanský sjezd v Praze → povstání potlačeno (1848); František Josef I. se stal rakouským císařem (1848)

Základní principy fungování společnosti v dané době:

strach z rakousko-uherské tajné policie (cenzura, atd.)

Kontext dalších druhů umění:

HUDBA: Bedřich Smetana (1824-1884); Ludwig van Beethoven (1770-1827)

Kontext literárního vývoje:

Božena Němcová (1820-1862); začíná nastupovat realismus; pozvolna končí období českého romantismu

AUTOR

Život autora:

Karel Jaromír Erben (1811-1870) – český spisovatel, historik, právník, překladatel, archivář, obrozenec a sběratel českých lidových písní, básní a pohádek; představitel romantismu a zakladatel moderní české balady; nar. se v Miletíně → gymnázium v Hradci Králové → filozofie a práva v Praze (přátelství s Karlem Hynekem Máchou a Františkem Palackým) → zájem o historii a národopis → svatba → od r. 1851 pracoval jako archivář města Prahy (poté od r. 1864 jako vysoký úředník) → r. 1853 vyšla poprvé sbírka Kytice → smrt dětí a manželky → zhoršení zdravotního stavu → r. 1870 zemřel v Praze ve věku 59 let; ZAJÍMAVOSTI: na sbírce Kytice pracoval 20 let

Vlivy na dané dílo:

zájem o lidovou slovesnost; práce archiváře

Vlivy na jeho tvorbu:

smrt dětí a manželky; zájem o lidovou slovesnost; práce vrchního pražského archiváře (přístup k množství materiálů); František Palacký; Karel Hynek Mácha

Další autorova tvorba:

jako autor byl Erben velice aktivní a činný → vědecká činnost (literární a politické dějiny); sbírání ústní lidové slovesnosti (Sto prstonárodních pohádek a pověstí slovanských v nářečích původních – 1805); pohádky (Dlouhý, široký a bystrozraký; Tři zlaté vlasy děda Vševěda; Pták Ohnivák a liška Ryška; Zlatovláska; Živá voda; aj.); Písňe národní v Čechách; mnoho vlasteneckých děl (např. Na hřbitově; Tulák); historická díla (např. Rukopis museijní letopisů Kosmových)

Inspirace daným literárním dílem (film, dramatizace, aj.):

HUDBA: Antonín Dvořák (opera Ruřalka); Zdeněk Fibich; MALBA: Mikoláš Aleš; DIVADLO: parodie díla vznikla např. v pražském divadle Semafor; FILM: Kytice (7 zfilmovaných básní ČR; 2000) – režie: F. A. Brabec; hraji: Anna Geislerová, Bolek Polívka, Zuzana Bydžovská, Karel Roden, Dan Bárta, aj. + 4x Český lev

Jak dílo inspirovalo další vývoj literatury:

dílo výrazně ovlivnilo podobu moderních českých balad - Jan Neruda, Jaroslav Vrchlický, Petr Bezruč, Jiří Wolker (balady se sociální tematikou)

LITERÁRNÍ KRITIKA

Dobové vnímání díla a jeho proměny:

dílo bylo veřejností považováno za velmi vlastenecké a bylo tedy vnímáno pozitivně

Dobová kritika díla a její proměny:

pozitivně vnímala dílo i dobová literární kritika

Aktuálnost tématu a zpracování díla:

dřívější chápání morálky viditelné v tomto díle je zajímavé srovnat s dnešním

SROVNÁNÍ

Srovnání s vybraným literárním dílem:

Edgar Allan Poe – Havran (v této básni se také objevuje motiv přílišného lpění na mrtvém, podobně jako v baladě Svatební košile)

balada - epická, lyricko-epická nebo lyrická báseň; ponurý děj; často s tragickým koncem; původně založené na lidových pověrách a zvycích (K. J. Erben) – ve 20. století se v nich začíná objevovat sociální podtext (Jan Neruda, Jiří Wolker, Jaroslav Vrchlický nebo Petr Bezruč)

romantismus - v literatuře jde o směr, který se rozvíjel zejména v 1. pol. 19. stol. a pravděpodobně vznikl v Anglii; rozvíjela se zejména lyrická (nedějová) poezie, lyricko-epické žánry, ale také román, aj.; ZNÁKY: konflikt mezi vnitřním a vnějším (reálným) světem; pocit vnitřní rozervanosti hlavního hrdiny, který se vzpírá společenským konvencím; PŘEDSTAVITELÉ: George Gordon Byron, Percy Bysshe Shelley, Mary Shelleyová, Walter Scott, sestry Brontëovy (Charlotte, Emily a Anne), Robert Louis Stevenson, Oscar Wilde, bratři Grimmové, Heinrich Heine, Victor Hugo, Stendhal, Alexandre Dumas starší, Alexander Sergejevič Puškin, Michail Jurjevič Lermontov, Nikolaj Vasiljevič Gogol, Karel Hynek Mácha, Božena Němcová, Karel Jaromír Erben, Hans Christian Andersen, aj.

české národní obrození - OBDOBÍ: poslední třetina 18. stol. - r. 1848; ČL: pozvednutí českého jazyka a národního vlastenectví obyvatel; VÝZNAMNÍ OBROZENCI: Josef Dobrovský, Josef Kajetán Tyl, Josef Jungmann, Božena Němcová, Karel Hynek Mácha, Karel Jaromír Erben, František Palacký, aj.